

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА К.Д. УШИНСЬКОГО У БІОБІБЛІОГРАФІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

У статті черговий (V) випуск бібліографічного видання до 185-річчя від дня народження педагога-новатора К.Д. Ушинського, чия творча спадщина не втратила своєї актуальності й дотепер і має величезний вплив на стан педагогічної науки сьогодення.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, бібліографічний покажчик, творча спадщина, видатні педагоги світу.

Із метою інформаційного забезпечення педагогічної науки, освіти й практики в Україні, а також популяризації творчої спадщини видатних педагогів Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України (далі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського) започаткувала серію біобібліографічних покажчиків "Видатні педагоги світу", в яких відображається педагогічна спадщина та творче використання ідей видатних педагогів України та зарубіжжя. З початку заснування цієї серії вже вийшло друком вісім випусків, присвячених В.О. Сухомлинському (2001 р., 2008 р.), Я. Корчаку (2003 р.) та А.С. Макаренку (2008 р.), К.Д. Ушинському (2010 р.), С.Ф. Русовій (2010 р.), М.І. Пирогову (2011 р.), С.Х. Чавдарову (2012 р.).

П'ятий випуск бібліографічного видання *"Ідеї К.Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної науки та освіти: 1991-2009 рр."* даної серії був надрукований у 2010 р. до відзначення 185-ї річниці від дня народження видатного педагога і до цього часу не втратив своєї актуальності.

Ідеї К.Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної освіти та науки: 1991-2010 рр.: до 185-річчя від дня народж.: біобібліогр. покажч. / Акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В.О. Сухомлинського, Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського; упоряд.: А.М. Доркену, Т.В. Лога; авт. вступ, ст. Л.Д. Березівська; наук. ред.: П.І. Рогова, А.М. Доркену; бібліогр. ред. І.О. Іванова; наук. консультанти: О.В. Сухомлинська, О.Я. Чебикін; рецензенти: Л.Д. Березівська, О.М. Яценко. – Одеса, 2010. – 110 с. – (Сер. "Видатні педагоги світу"; Вип. 5).

Костянтин Дмитрович Ушинський (1823/1824-1870) – найавторитетніший педагог ХІХ століття, основоположник наукової педагогіки й народної школи, автор праць з теорії та історії педагогіки, який перший поєднав педагогіку з психологією та іншими науками про людину, створивши підручники для початкового навчання "Рідне слово" та "Дитячий світ".

Костянтин Ушинський залишив велику й різноманітну спадщину, яка стосується надзвичайно широкого спектру педагогічних проблем освітньо-виховного характеру, спрямованих на формування "нової людини", тому його літературно-педагогічні твори протягом двох століть були об'єктом численних досліджень. Так у радянські часи у Москві вийшло друком *три* бібліографічні покажчики, присвячені його спадщині: перший – у 1946 р., підготовлений Академією педагогічних наук РРФСР до 75-річчя від дня смерті видатного педагога, другий – у 1952 р., зроблений Державною бібліотекою з народної освіти ім. К.Д. Ушинського як і останній, третій покажчик – у 1985 р., що вміщував повний бібліографічний опис документів з 1848 до 1984 рр., підготовлений і виданий теж Державною науковою педагогічною бібліотекою ім. К.Д. Ушинського Академії педагогічних наук СРСР.

Необхідність більш пильного й прискіпливого розгляду та об'єктивного осмислення педагогічної спадщини великого педагога в сучасний період, а також з приводу відзначення його ювілейної дати спонукало науковців ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського підготувати перший в Україні біобібліографічний покажчик "Ідеї К.Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної науки та освіти: 1991-2009 рр.". Науковими консультантами цього видання стали відомі вчені: академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України – О.В. Сухомлинська та академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, ректор Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського – О.Я. Чебикін, які зробили чималий внесок у розвиток сучасної педагогічної науки та популяризації ідей видатного педагога.

Необхідно зазначити, що покажчик охоплює видання, які були опубліковані в Україні та зарубіжних країнах. Загалом у посібнику наведено **904** бібліографічних описів документів. З метою найкращого висвітлення творчого доробку видатного педагога до покажчика було включено бібліографічні описи 87 праць К.Д. Ушинського, які були видані з початку 80-х років ХХ століття до 2009 року. Посібник також містить відомості про дослідження вчених, присвячені життю та педагогічній діяльності К.Д. Ушинського,

його методам навчально-виховної роботи з дітьми та молоддю, що друкувались упродовж 1991-2009 рр. окремими виданнями, статтями у наукових збірниках та періодичних виданнях в Україні та за рубежом. Всі документи у підрозділах згруповано хронологічно за роками видання, а в межах року – за зведеним українсько-російським алфавітом назв праць.

Відкриває показчик ґрунтовна стаття Л.Д. Березівської, д-ра пед. наук, старш. наук, співробітника, доцента, провідного науковця лабораторії Історії педагогіки Ін-ту педагогіки НАПН України *До портретної галереї видатних вітчизняних педагогів: Костянтин Ушинський (1823/1824-1870/1871)*", в якій яскраво висвітлено життєвий шлях видатного педагога і педагогічну діяльність, його погляди на процес навчання й виховання підростаючого покоління.

Бібліографічний показчик чітко структурований, складається із п'яти розділів. Суттєвим є те, що у першому розділі *"Твори К.Д. Ушинського"* комплексно представлено бібліографічні описи праць педагога-демократа за видами документів і темами видань у семи підрозділах: "Повне зібрання творів", "Вибрані твори", "Тематичні збірки", "Окремо видані праці", "Статті з наукових збірників та періодичних видань", також тематично висвітлено й розміщено: "Література для дітей" і "Переклади праць К.Д. Ушинського іноземними мовами за рубежом".

До другого розділу *"Література про життя та діяльність К.Д. Ушинського"* включено бібліографічні описи публікацій вчених-дослідників про життєвий й творчий шлях видатного педагога, які розміщено у чотирьох підрозділах: "Біографія К.Д. Ушинського у дослідженнях науковців України і світу", "Науково-практичні конференції, семінари, педагогічні читання, присвячені творчому використанню педагогічної спадщини К.Д. Ушинського" та вперше у бібліографічних виданнях про К.Д. Ушинського, представлено наукову школу ушїнознавства: "Дисертації та автореферати дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук" і "Дисертації та автореферати дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук".

Найбільш наповненим і цікавим для сучасників є третій розділ *"Педагогічні ідеї К.Д. Ушинського і сучасна освіта"*, що містить публікації дослідників, які характеризують педагогічну систему К.Д. Ушинського, його погляди на зміст виховання й навчання дітей і молоді, на формування особистості вчителя та питання підручникотворення. Ці матеріали згруповано у шести підрозділах: "К.Д. Ушинський – основоположник сучасної педагогічної науки"; "Психологія та антропологія в педагогічній системі К.Д. Ушинського"; "Наукові засади навчання і виховання дітей та молоді за К.Д. Ушинським"; "Формування особистості вчителя у творчому доробку К.Д. Ушинського"; "Питання підручникотворення за К.Д. Ушинським"; "Творча реалізація ідей К.Д. Ушинського в сучасній педагогічній практиці".

Заслуговує на увагу і четвертий розділ *"Увїчення пам'яті К.Д. Ушинського в Україні та світі"*, який є новим для бібліографії про нього. Він складається з трьох підрозділів. У першому – представлено матеріали, що розкривають діяльність установ та закладів освіти України і зарубіжжя, яким присвоєно ім'я К.Д. Ушинського. Документи в ньому розміщено за алфавітом установ і навчальних закладів. Другий підрозділ уміщує бібліографічні записи про документи, які засвідчують випуск ювілейних медалей, присвячених видатному педагогу. Звертає увагу окремо згрупований, за роками перелік наказів Національної Академії педагогічних наук України та публікації про нагородження відомчою *золотою* медаллю НАПН України "Ушинський К.Д." відомих й заслужених діячів науки та освіти України і світу, прізвища яких подано за алфавітом. Для ознайомлення користувачів із змістом "Положення про медаль Академії педагогічних наук України "Ушинський К.Д." у кінці показчика додатком уміщено текст положення. До третього підрозділу "Послідовники педагогічних ідей" представлено інформацію про послідовників ідей великого педагога, їхній досвід діяльності та документи про них.

Відзначимо, що останній, п'ятий розділ показчика: *"Творча спадщина К.Д. Ушинського в електронних ресурсах"* – уперше серед бібліографічних показчиків про визначного педагога представляє інформацію, яка міститься у мережі **Інтернет**. До бібліографічних записів цього розділу надані посилання з інших розділів показчика, що сприяє більш повному розкриттю теми не лише в документах у традиційній формі, а й у електронній. У розділі відображено найзмістовніші та безоплатні для користувачів інтернет-ресурси.

Для більш зручного й ефективного користування біобібліографічним посібником, укладачами розроблено допоміжний апарат, який представлено в переліку: "Бібліографічними показчиками", присвяченими діяльності К. Д. Ушинського, виданими раніше, ще у ХХ столітті; "Алфавітним показчиком назв праць К.Д. Ушинського", згрупованим за зведеним українсько-російським алфавітом, а переклади праць видатного педагога іноземними мовами – за латинським алфавітом; "Іменним показчиком авторів праць про К.Д. Ушинського", і завершується допоміжний апарат "Предметним показчиком", складеним українською мовою за працями К.Д. Ушинського та публікаціями про його творчість.

Під час підготовки показчика укладачі використовували фонди і електронні ресурси Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, електронні каталоги Державної наукової педагогічної бібліотеки імені К.Д. Ушинського (Росія), Національної бібліотеки Білорусі та інтернет-ресурси.

Слід відзначити, що посібник був надрукований тиражем 200 примірників за участю й за кошти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Уперше створений

та виданий на Україні сучасний біобібліографічний покажчик про К.Д. Ушинського поповнив національні, державні та провідні освітянські книгозбірні.

Високу оцінку даному біобібліографічному посібнику дали рецензенти: Л.Д. Березівська, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент, провідний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України та О.М. Яценко, кандидат історичних наук, науковий співробітник Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, які в своїх рецензіях відзначили, що дане видання розкриває педагогічну спадщину видатного педагога-гуманіста К.Д. Ушинського і в повному обсязі, об'ємно, висвітлює дослідження про нього. Покажчик допомагає задовольнити інформаційні потреби науковців, аспірантів, педагогів, вчителів, бібліотечних працівників та студентів – усіх, кого цікавить життя та педагогічні погляди К.Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної науки й освіти.

Відзначаючи у 2013 році 190-ту річницю від дня народження Костянтина Дмитровича Ушинського, колектив бібліотеки звернувся до спадщини видатного педагога: оновив і доповнив електронний інформаційний ресурс веб-сторінки, присвяченої його творчості, яка виставлена на порталі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського у розділі "Видатні педагоги України і світу", також виставлено цей покажчик в електронній формі. На веб-сторінці доповнено бібліографію його перевидань за останні роки (2010 – початок 2013 рр.) і літератури про нього, підготовлено повнотекстовий електронний ресурс двох його педагогічних творів: "Три елемента школы", "О средствах распространения образования посредством грамотности".

Загалом, створені фахівцями бібліотеки електронні ресурси різних видів з актуальних питань педагогіки і психології (<http://www.dnpb.gov.ua>) доступні для всіх категорій користувачів з різних місцевостей. У підрозділі віртуального ресурсу "Видатні педагоги України і світу", в якому виставлено понад 35 персоналій, висвітлюються кращі здобутки вітчизняних та зарубіжних педагогів, шляхом надання інформації про їх життя, діяльність, творчу спадщину та бібліографію досліджень про впровадження їхніх педагогічних ідей у практику роботи освітян.

Dorkenu A.

K. USHYNKYI'S TEACHING HERITAGE IN THE BIBLIOGRAPHIC COVERAGE

The article presents the next (5th) issue of the bibliographic edition dedicated to the teacher-innovator K. Ushynskiy's 185th birth anniversary, whose artistic heritage hasn't still lost its topicality and has a huge influence on today's state of the pedagogical science.

Key words: *artistic heritage, bibliography, informational software, outstanding teachers in the world.*

Стаття надійшла до редакції 28.04.13